

Road2Reality: Een nieuw middel in de campagne voor ontwikkelingswerk?

Stijn Loeber
Wetenschappelijk begeleider:
Dr. Saskia A. Schwinghammer

Wetenschapswinkel
Universiteit van Tilburg

September 2007

Universiteit van Tilburg
Wetenschapswinkel
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Tel. 013-4662645
E-mail: Wetenschapswinkel@uvt.nl
Internet: www.uvt.nl/wetenschapswinkel
ISBN: 978-90-8838-010-5

Voorwoord

Brabant houdt niet op bij de geografische provinciale grenzen. Brabant beweegt zich in een internationale wereld en de toekomst van Brabant hangt ook in steeds grotere mate samen met ontwikkelingen (positief en negatief) wereldwijd. Dat geldt zeker ook voor de ontwikkelingen van ontwikkelingslanden, die echter voor de gemiddelde Brabander toch ‘ver van het bed’ blijven, terwijl ze wel van grote invloed zijn, denk aan: economie, migratie, cultuur, gezondheid, solidariteit, milieu, etc.

Het besef van deze verbondenheid is echter beperkt en veel mensen hebben er negatieve of angstige gevoelens bij. De kop in het globaliseringzand steken is echter geen oplossing. Het is juist zaak Brabanders te informeren en ze op een positieve wijze te betrekken bij wereldwijde ontwikkelingen.

Om dit laatste te realiseren, hebben mede op verzoek van de provincie, de Brabantse COS-sen en Omroep Brabant uitgebreid gesproken over een goede formule om dit te kunnen realiseren en dit heeft geresulteerd in het project Road2Reality. Vijf Brabantse jongerenduo's maken in vijf verschillende ontwikkelingslanden met relaties met Brabant inhoudelijke videoreportages. In een serie van dertien afleveringen doen deze mensen verslag van hun reiservaringen. Omroep Brabant en de Brabantse COS-sen hebben de Wetenschapswinkel gevraagd na te gaan of en hoe de reportages bijdragen aan de beeldvorming over ontwikkelingssamenwerking. Stijn Loeber heeft in het kader van zijn studie Economische Psychologie het onderzoek uitgevoerd.

In dit onderzoek is gekeken naar het effect wat Road2Reality heeft op diegene die het televisieprogramma hebben bekeken. Er is hierbij gekeken naar de kennis, betrokkenheid en de determinanten van het uiteindelijke gedrag op basis van de “theory of planned behavior” met betrekking tot ontwikkelingswerk.

Het onderzoek geeft een positief beeld van de huidige staat van hoe mensen tegen ontwikkelingswerk aankijken. Met de resultaten in het achterhoofd zou een eventueel nieuwe versie van Road2Reality nog effectiever kunnen worden. De resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt om het televisieprogramma Road2Reality te evalueren. Het televisieprogramma Road2Reality heeft veel potentie en het format heeft het in zich om de beoogde doelstellingen te realiseren.

Iris Sliedrecht
Coördinator Wetenschapswinkel

Inhoudsopgave

Voorwoord	iii
Inhoudsopgave	v
Samenvatting	1
1 Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Theory of planned behavior	4
2 Theoretisch kader	7
2.1 Kennis	7
2.2 Betrokkenheid	7
2.3 Gedrag	7
2.3.1 <i>Attitude ten opzichte van het doen van of doneren aan ontwikkelingswerk</i>	8
2.3.2 <i>Waargenomen subjectieve norm ten opzichte van het doen van of doneren aan ontwikkelingswerk</i>	8
2.3.3 <i>Waargenomen gedragscontrole ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk</i>	9
2.3.4 <i>Attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole</i>	9
2.3.5 <i>Intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren</i>	9
2.3.6 <i>Attitude en intentie</i>	10
2.3.7 <i>Waargenomen subjectieve norm en intentie</i>	10
2.3.8 <i>Waargenomen gedragscontrole en intentie</i>	10
2.3.9 <i>Attitude, waargenomen subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en intentie</i>	11
2.3.10 <i>Het doen van of doneren aan ontwikkelingwerk</i>	11
3 Onderzoeksmethode	13
3.1 Onderzoekspopulatie en experimenteel ontwerp	13
3.2 Procedure en onafhankelijke variabele	13
3.3 Afhankelijke variabelen	13
3.3.1 <i>Kennis en betrokkenheid</i>	13
3.3.2 <i>Theory of planned behavior</i>	14
3.4 Dataverzameling en data-entry	14
3.5 Analyse plan	14
4 Resultaten en conclusies	15
4.1 Betrouwbaarheid	15
4.2 Kennis	15
4.2.1 <i>Ontwikkelingswerk</i>	15
4.2.2 <i>Millenniumdoelen</i>	15
4.3 Betrokkenheid	17
4.4 Attitude	17

4.5	Waargenomen subjectieve norm	18
4.6	Waargenomen gedragscontrole	19
4.7	Attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole	19
4.8	Intentie	20
	4.8.1 <i>Attitude en intentie</i>	20
	4.8.2 <i>Waargenomen subjectieve norm en intentie</i>	21
	4.8.3 <i>Waargenomen gedragscontrole en intentie</i>	21
	4.8.4 <i>Attitude, waargenomen subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en intentie</i>	22
4.9	Overige resultaten	22
5	Discussie en aanbevelingen	25
5.1	Samenvatting belangrijkste resultaten	25
5.2	Kanttekeningen en kritische reflectie	26
5.3	Implicaties voor vervolgonderzoek en aanbevelingen	27
	Literatuurlijst	29

Samenvatting

Van december 2006 tot april 2007 was het televisieprogramma Road2Reality op Omroep Brabant te zien. Het televisieprogramma is het resultaat van een samenwerkingsverband tussen Omroep Brabant en de Brabantse COS-sen. Het COS is een onafhankelijk regionaal organisatie- en adviesbureau voor mondiale vraagstukken. Het is gespecialiseerd in adviezen en projecten over internationale samenwerking, duurzame ontwikkeling en multiculturele samenwerking. Omroep Brabant is een regionaal televisie en radio station in Noord Brabant.

Vijf jonge koppels (18-25 jaar) zijn in de zomer van 2006 3 tot 4 weken op reis gegaan naar Nicaragua, Oost-Soedan, India, Zuid-Afrika of Brazilië, waar ze verschillende thema's aan de kaak hebben gesteld. Het waren belangrijke mondiale thema's gebaseerd op de millenniumdoelen. De thema's hadden ook een link met Noord-Brabant, bijvoorbeeld door de verbanden die verschillende steden uit Brabant hebben met steden in ontwikkelingslanden. De jongeren maakten een reportage over een ontwikkelingsproject ter plaatse. Hierbij hebben ze met name het dagelijkse leven van de jongeren laten zien.

Het doel van het project was tweeledig:

- Beïnvloeding van de bereidheid van mensen om concreet iets te doen aan armoede bestrijding
- Beïnvloeding van de beeldvorming over ontwikkelingswerk

Naar aanleiding van het programma Road2Reality is dit onderzoek uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in het effect van Road2Reality op de kennis, betrokkenheid, attitude en het gedrag van de kijkers met betrekking tot ontwikkelingswerk. Het onderzoek is een antwoord op de vraag van Omroep Brabant en de Brabantse COS-sen die wilden weten in hoeverre Road2Reality invloed had op de bereidheid van mensen om concreet iets te doen aan armoedebestrijding en op de beeldvorming over ontwikkelingswerk.

Om dit na te gaan is gekozen om te werken met vragenlijsten. Deze zijn geconstrueerd op basis van de "theory of planned behavior" (TPB) (Ajzen, 2005). De vragenlijsten zijn voor en na de uitzendingen van Road2Reality door de proefpersonen ingevuld.

Algemeen viel op dat de respondenten Road2Reality positief evalueerden. Respondenten vonden het televisieprogramma leuk, interessant, aansprekend en informatief. De algemene tendens van de resultaten was dan ook positief. Respondenten hadden na het bekijken van Road2Reality significant

meer kennis over de millenniumdoelen en hadden een significant hogere waargenomen subjectieve norm. Voor betrokkenheid bij ontwikkelingswerk was een marginale significante stijging zichtbaar. Voor de overige variabelen in het onderzoek, kennis, attitude, waargenomen gedragscontrole en intentie is geen significant verschil gevonden, toch is er bij elk van deze variabelen een positieve trend zichtbaar. Het TPB model, dat gekozen is om de gedragsintentie te verklaren, blijkt de juiste keuze te zijn geweest. De determinanten van de TPB bleken significante voorspellers te zijn van de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren.

Op basis van de resultaten en conclusies kan worden gesteld dat er aan de voorwaarden, de voorspellers van de intentie op basis van de "theory of planned behavior", voldaan wordt. Daarom is de algemene aanbeveling om het televisieprogramma vooral te richten op de mogelijkheden om iets met de intentie om te zetten in daadwerkelijk gedrag aangaande ontwikkelingswerk. Road2-Reality zou dan ook een grote rol kunnen spelen door als link te fungeren tussen intentie en gedrag, bijvoorbeeld door mensen expliciet de mogelijkheid te geven een bijdrage te leveren aan de thema's in en tijdens de uitzending.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Van december 2006 tot april 2007 was het televisieprogramma Road2Reality op Omroep Brabant te zien. In dertien afleveringen wordt verslag gedaan van de reiservaringen van tien jonge mensen die duo's journalistieke reportages maakten over vijf onderwerpen in vijf ontwikkelingslanden. Het project is het resultaat van een samenwerkingsverband tussen Omroep Brabant en de Brabantse COS-sen. Omroep Brabant is een regionale televisie en radio station in Noord Brabant. Het COS is een onafhankelijk regionaal organisatie- en adviesbureau voor mondiale vraagstukken. Het is gespecialiseerd in adviezen en projecten over internationale samenwerking, duurzame ontwikkeling en multiculturele samenwerking.

Vijf jonge koppels (18-25 jaar) zijn in de zomer van 2006 3 tot 4 weken op reis gegaan naar Nicaragua, Oost-Soedan, India, Zuid-Afrika of Brazilië, waar ze verschillende thema's aan de kaak hebben gesteld. Het waren belangrijke mondiale thema's gebaseerd op de millenniumdoelen. De thema's hadden ook een link met Noord-Brabant, bijvoorbeeld door de verbanden die verschillende steden uit Brabant hebben met steden in ontwikkelingslanden. De jongeren maakten een reportage over een ontwikkelingsproject ter plaatse. Hierbij hebben ze met name het dagelijkse leven van de jongeren laten zien.

Het doel van het project was tweeledig:

- Beïnvloeding van de bereidheid van mensen om concreet iets te doen aan armoede bestrijding
- Beïnvloeding van de beeldvorming over ontwikkelingswerk

In dit onderzoek wordt nagegaan in hoeverre deze doelen door het televisieprogramma behaald zijn door inzicht te verkrijgen in het effect van Road2Reality op de kennis, betrokkenheid, attitude en het gedrag van de kijkers met betrekking tot ontwikkelingswerk en de wetenschappelijke kennis te vergroten aangaande de invloed van televisieprogramma's op de kennis, betrokkenheid, attitude en gedrag met betrekking tot ontwikkelingswerk. Hierop volgend zullen aanbevelingen aan het COS en Omroep Brabant worden gedaan voor een eventueel vervolg op Road2Reality.

Het algemene doel van projecten zoals Road2Reality is het bewerkstelligen van een oprechte emotionele reactie die zal motiveren om actie te ondernemen in het algemene belang (Thomas, 2005). In de sociaal psychologische literatuur staan deze emotionele reacties bekend als prosociale emoties (Leach, Snider & Lyer 2002; Lyer, Leach & Pedersen, 2004). Deze projecten

focussen zich ook op het promoten van het geloof bij het publiek dat hun persoonlijke bijdrage een verschil kan maken en dat zij door het bijdragen van hun tijd, geld of andere middelen een positieve verandering kunnen bewerkstelligen om de levens van mensen in de derde wereld te verbeteren. Dit geloof dat een oplossing bewerkstelligd kan worden door een groepseffort heet “collective efficacy” (Bandura, 2000).

Tot op heden is er nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de effecten van televisieprogramma's, waarin ontwikkelingswerk centraal staat, op de attitude en het gedrag van de kijkers met betrekking tot ontwikkelingswerk. Met dit onderzoek is nagegaan wat het effect is van aan ontwikkelingswerk gerelateerde programma's op de kijkers. Het doen aan vrijwilligerswerk (het verlenen van financiële steun en het samen werken aan vooruitgang in de zogeheten arme of ontwikkelingslanden) is op individueel niveau reeds onderzocht. Een voorbeeld hiervan is een onderzoek van Cooke en Sheeran (2004), die onderzochten wat de modererende rol van directe ervaring met het (donatie) gedrag, tijdelijke stabiliteit en toegankelijkheid van de cognities is op de relatie tussen de variabelen attitude ten opzichte van het gedrag, waargenomen subjectieve normen, waargenomen controle over het gedrag en gedragsintentie die volgens de “theory of planned behavior” (Ajzen, 2005) donatiegedrag voorspellen. Zij vonden dat directe ervaring met het gedrag leidde tot meer toegankelijke en positievere attitudes ten opzichte van het gedrag, maar echter niet tot een hogere gedragsintentie.

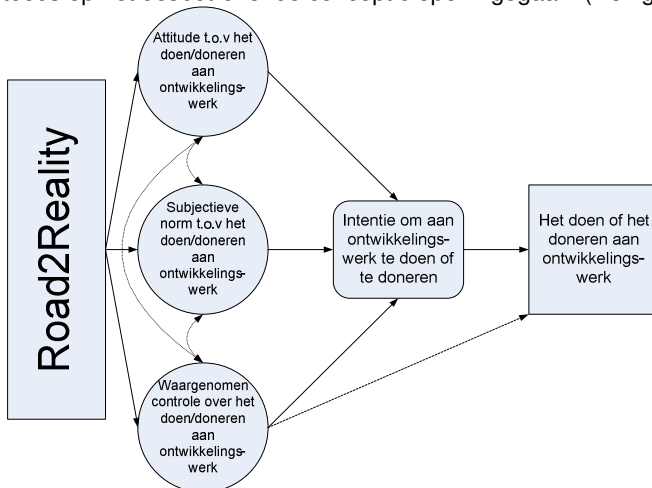
De invloed van “TV exposure” werd eerder onderzocht door Hannah en Caferty (2006). Met “TV exposure” wordt het (deels) waarnemen van een televisieprogramma en zijn inhoud bedoeld. Zij hebben onderzocht hoe televisienieuws mogelijk een bijdrage levert aan “inactie” (het niet helpen) aangaande de armen. Hieruit kwam naar voren dat de manier waarop mensen de verhalen van armen framen, in termen als verantwoordelijkheid en schuld, bepaalt of zij tot “actie” overgaan. In een artikel van Hastings en Stead (2004) wordt het gebruik van “fear appeals” zoals vaak gebruikt in de sociale marketing bekritiseerd. Ze geven een overzicht van wat er aan onderzoek naar “fear appeals” is gedaan en concluderen dat “fear appeals” overtuigend zijn maar dat de marketing in zowel de commerciële als de sociale sectoren deze met behoedzaamheid moet gebruiken.

Uit de hiervoor genoemde onderzoeken blijkt dat “TV exposure” een invloed kan hebben op gedrag van mensen. De invloed van “TV exposure” in de vorm van een televisieprogramma op het gedrag van mensen met betrekking op ontwikkelingswerk is tot nu toe echter onderbelicht gebleven.

1.2 Theory of planned behavior

De “theory of planned behavior” (TPB) (Ajzen, 2005) is in dit onderzoek als theoretisch model gebruikt om de effecten van het televisieprogramma te toetsen. De TPB is een belangrijk sociaal cognitief model dat zich erop richt

om variantie in vrijwillig gedrag te verklaren (Armitage & Conner, 2001; Conner & Armitage, 1998). Mede hierom is de TPB uitermate geschikt om de verandering in gedrag met betrekking tot ontwikkelingswerk als gevolg van Road2-Reality te beschrijven. De TPB is een extensie op de “theory of reasoned action” van Fishbein & Ajzen (1975). De TPB stelt dat een individuele openlijk verklaarde gedragsintentie de meest nabije predictor is van het gedrag. De gedragsintentie zou volgens de TPB beïnvloed worden door de drie sets van persoonlijke, sociale en controle gerelateerde beoordelingen van het gedrag in kwestie. Deze worden ook wel de attitude ten opzichte van het gedrag, de waargenomen subjectieve norm ten opzichte van het gedrag en de waargenomen controle over het gedrag genoemd (Hagger & Chatzisarantis, 2005). De TPB is als leidraad gebruikt in dit onderzoek. De concepten zijn aangepast aan het televisieprogramma Road2Reality en in dit verslag zal dan ook verder worden gesproken over de attitude ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen subjectieve norm ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk, waargenomen gedragscontrole over het doen of doneren aan ontwikkelingswerk, intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. Bij de hypothesen wordt steeds op het desbetreffende concept dieper ingegaan. (zie figuur 1).

Figuur 1: Conceptueel model TPB.

In dit model wordt schematisch weergegeven wat de invloed zal kunnen zijn van Road2Reality op het gedrag van mensen aangaande ontwikkelingswerk gebaseerd op de “theory of planned behavior”.

Noot: voor de compleetheit van het model is ook het uiteindelijke gedrag opgenomen in het model, hier wordt in het huidige onderzoek echter geen uitspraak over gedaan.

2 Theoretisch kader

2.1 Kennis

Televisieprogramma's fungeren heden ten dage als belangrijke informatiebronnen. Road2Reality, als televisieprogramma, kan voor de kijkers fungeren als informatiebron voor ontwikkelingswerk. In een onderzoek van Stead, Tagg, MacKintosh en Eadie (2004) wordt onderzocht wat de invloed is van een media campagne over "speed reduction" op "speeding" in relatie met de TPB. Eén van hun bevindingen is dat de campagne invloed had op kennis over "speeding". Ook het bekijken van Road2Reality zou invloed kunnen hebben op de kennis met betrekking tot ontwikkelingswerk. Hierop gebaseerd wordt verwacht dat mensen na het bekijken van Road2Reality meer kennis hebben over ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 1a) en dat mensen na het bekijken van Road2Reality meer kennis hebben van de millennium doelen dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 1b). Deze hypothesen (en de hierop volgende) zijn getoetst door middel van een voor- en een nameting.

2.2 Betrokkenheid

Eén van de doelen van het televisieprogramma was om de kijkers meer betrokken te maken bij ontwikkelingswerk. Betrokkenheid wordt omschreven als de mate waarin iemand zich emotioneel verbonden voelt met ontwikkelingswerk en kan opgedeeld worden in drie factoren (Allen & Meyer, 1990). De eerste factor is *affektieve betrokkenheid* en is gericht op de mate waarin personen zich kunnen identificeren met het ontwikkelingswerk; de affectieve band die zij met ontwikkelingswerk hebben (Allen et al., 1990). De tweede factor is *continuïteit betrokkenheid*. Deze is gericht op de kosten die voor een persoon verbonden zijn aan het beëindigen van het ontwikkelingswerk (Allen et al., 1990). De derde factor tot slot is *normatieve betrokkenheid* en is het gevoel van verplichting dat personen ervaren om aan ontwikkelingswerk te blijven doen (Allen et al., 1990). Het bekijken van Road2Reality zou een invloed kunnen hebben op de betrokkenheid van kijkers bij ontwikkelingswerk. Verwacht wordt dat mensen na het bekijken van Road2Reality meer betrokken zullen zijn bij ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 2).

2.3 Gedrag

Eén van de onderzoeksdoelstellingen van dit onderzoek is bepalen wat de invloed is van Road2Reality op het gedrag van mensen in de vorm van doen of doneren aan ontwikkelingswerk. Aangezien het hier gaat om een veld experiment is het moeilijk om het concrete gedrag na te gaan. Om deze reden is er gekozen om de verandering in de determinanten (volgens de TPB) die gedrag voorspellen te onderzoeken. Aangezien het mogelijk is om deze

(psychologische) constructen door middel van vragenlijsten te onderzoeken kan er iets gezegd worden over de invloed van Road2Reality op de factoren die gedrag voorspellen.

Zoals eerder gezegd kunnen televisieprogramma's fungeren als informatiebron. De kennis of informatie van een televisieprogramma, kan ook gebruikt worden door de kijkers voor het vormen van een attitude, waargenomen subjectieve norm of de waargenomen gedragscontrole met betrekking tot ontwikkelingswerk (Bohner & Wanke, 2002). Bohner et al. (2002) definiëren informatie als "alles dat een persoon informeert over zijn of haar evaluatie van het attitude object" (Bohner et al, 2002, blz. 90). Aangezien de TPB stelt dat er aan een verandering in gedrag een verandering in een van de vier determinanten voorafgaat, wordt verwacht dat Road2Reality effect zal hebben op (één van) de vier determinanten van de TPB. Hieronder zal op elk van de vier variabelen die pro sociaal gedrag voorspellen dieper ingegaan worden.

2.3.1 Attitude ten opzichte van het doen van of doneren aan ontwikkelingswerk

Bohner et al. (2002) definiëren een attitude als een samenvattende evaluatie van een object of gedachte. Ajzen (2005) spreekt van een dispositie om positief of negatief te reageren op een object, persoon, instituut of gebeurtenis. In de TPB wordt gesproken van de *attitude ten opzichte van het gedrag* en dit wordt omschreven als de eigen evaluatie van een bepaald gedrag. Een attitude kan om die reden dus positief of negatief zijn, specifiek gedrag remmen, of juist aanzetten tot dit gedrag. Het eerder besproken onderzoek van Stead et al. (2004) over "speed reduction" liet zien dat een media campagne een positieve invloed kan hebben op de attitude ten opzichte van het gedrag. Ook Quine, Rutter en Arnold (2001) vonden in hun onderzoek naar het promoten van het dragen van een helm bij schoolgaande kinderen door middel van een interventie, een boekje met voorlichting over het dragen van een helm, een (positieve) invloed had op de attitude ten opzichte van het dragen van een helm. Gebaseerd op deze bevindingen luidt de volgende hypothese: Mensen hebben na het bekijken van Road2Reality een positievere attitude met betrekking tot het doen of doneren aan ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 3).

2.3.2 Waargenomen subjectieve norm ten opzichte van het doen van of doneren aan ontwikkelingswerk

De tweede determinant van de gedragsintentie is de waargenomen subjectieve norm (Ajzen, 2005). De waargenomen subjectieve norm is de sociale druk die men voelt om een bepaald gedrag wel of niet te vertonen. Ook de waargenomen subjectieve norm kan zowel positief als negatief zijn. Omdat het gaat om de interpretatie van een normatieve beschrijving wordt gesproken van een *waargenomen subjectieve norm* (Ajzen, 2005). In een onderzoek van Thomsen en Rekve (2006) naar de invloed van "TV exposure" op

de intentie van jongeren om alcohol te drinken, wordt aangetoond dat “TV exposure” invloed heeft op de normen, de intentie om te drinken en de verwachting om te drinken. Er worden echter geen uitspraken gedaan over de invloed van “TV exposure” op de attitude. Ook in onderzoek van Quine et al. (2001) wordt een positief significant verschil gevonden voor de waargenomen subjectieve norm tussen de groep waar een interventie heeft plaats gevonden en de controle groep. Hierop gebaseerd valt te verwachten dat het bekijken van Road2Reality een invloed zou kunnen hebben op de waargenomen subjectieve norm om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. De volgende hypothese luidt dan ook als volgt: Mensen ervaren na het bekijken van Road2Reality een sterkere positieve waargenomen subjectieve norm met betrekking tot het doen of doneren aan ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 4).

2.3.3 Waargenomen gedragscontrole ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk

De derde en laatste determinant van de gedragsintentie in de TPB is de waargenomen controle over het gedrag (Ajzen, 2005). *Waargenomen gedragscontrole* is de mate waarin een persoon denkt het gedrag daadwerkelijk tot uitvoering te kunnen brengen, oftewel of het gedrag moeilijk of makkelijk uitvoerbaar is oftewel het subjectieve oordeel ten aanzien van de uitvoerbaarheid van het gedrag (Ajzen, 2005). Het bekijken van Road2Reality zou een invloed kunnen hebben op de waargenomen controle over het gedrag om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. De huidige literatuur biedt echter weinig bevestiging voor deze relatie (zie Stead et al., 2004; Quine et al., 2001). Het is daarentegen wel logisch dat het van belang is dat een persoon zichzelf in staat acht om bepaald gedrag uit te voeren. Daarom wordt verwacht dat mensen na het bekijken van Road2Reality een hogere waargenomen gedragscontrole hadden over het doen of doneren aan ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hadden bekeken (hypothese 5).

2.3.4 Attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole

Volgens de TPB correleren de attitude ten opzichte van het gedrag, waargenomen subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole positief met elkaar (Ajzen, 2005). Hierop gebaseerd wordt verwacht dat de attitude van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen subjectieve norm van mensen met betrekking tot doen van of doneren aan ontwikkelingswerk en de waargenomen controle over gedrag van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk positief met elkaar correleren (hypothese 6).

2.3.5 Intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren

De hierboven besproken variabelen attitude ten opzichte van gedrag, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole bepalen gezamenlijk de gedragsintentie, die op zijn beurt concreet gedrag voorspelt.

Volgens Ajzen (2005) is de intentie van een persoon om een bepaald gedrag (wel of niet) uit te voeren de meest belangrijke, acute determinant van het uitvoeren van het gedrag. Verwacht wordt dat mensen na het bekijken van Road2Reality een hogere intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren hadden dan voor ze Road2Reality hadden bekeken (hypothese 7a).

2.3.6 Attitude en intentie

Empirische studies hebben laten zien dat er een sterk verband is tussen attitude en intentie (Ajzen, 1988, 1991). Ook Trafimow and Fishbein (1995) onderzochten de relatieve invloed van de attitude en waargenomen subjectieve normen op de intentie. Hun onderzoek suggereert dat de gedragsintentie onder invloed staat van de attitude. Warburton en Terry (2000) vonden in hun onderzoek aangaande de beslissing van ouderen om aan vrijwilligerswerk te doen ook een invloed van attitude op intentie. Aangezien er een verandering in de attitude wordt verwacht door het bekijken van Road2Reality, zou deze verandering een invloed kunnen hebben gehad op de gedragsintentie om aan ontwikkelingswerk te doen. Hierop gebaseerd wordt verwacht dat de attitude van mensen met betrekking tot het doen van of doneren aan ontwikkelingswerk (als gevolg van het bekijken van Road2Reality) een positieve invloed op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren zal hebben (hypothese 7b).

2.3.7 Waargenomen subjectieve norm en intentie

Terry en Hogg (1996) vonden in hun onderzoek dat de waargenomen subjectieve normen van specifiek gedrag om gezond te leven gerelateerd waren aan de intentie van studenten om gezond te leven, maar alleen als de studenten zich sterk identificeerden met de groep. Ook Warburton et al. (2000) vonden in hun onderzoek deze relatie. Hieruit valt op te maken dat de eventuele verandering van de waargenomen subjectieve norm aangaande ontwikkelingswerk een invloed kan hebben gehad op de intentie. Hierop gebaseerd luidt de volgende hypothese: De waargenomen subjectieve norm van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk (als gevolg van het bekijken van Road2Reality) heeft een positieve invloed op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of doneren (hypothese 7c).

2.3.8 Waargenomen gedragscontrole en intentie

Mensen zullen eerder de intentie hebben om gedrag te vertonen waarvan ze denken daar veel controle over te hebben dan gedrag waar ze denken weinig controle over te hebben (Ajzen, 1991). In een studie van Warburton et al. (2000) kwam de waargenomen gedragscontrole naar voren als één van de predictoren van de intentie om aan vrijwillig gedrag te doen. Gebaseerd op deze bevindingen luidt de volgende hypothese: de waargenomen controle over gedrag van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk (als gevolg van het bekijken van Road2Reality) heeft een positieve

invloed op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren (hypothese 7d).

2.3.9 Attitude, waargenomen subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en intentie

Zoals eerder is vermeld voorspellen de drie determinanten attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole ten opzichte van het gedrag volgens, de TPB (Ajzen, 2005), de intentie om aan het gedrag te doen. Daarom wordt verwacht dat het bekijken van Road2Reality een invloed zal hebben op de gedragsintentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren door de attitude ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen subjectieve norm ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk en de waargenomen gedragscontrole ten opzichte van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk (hypothese 7e).

2.3.10 Het doen van of doneren aan ontwikkelingwerk

Uiteindelijk zal het bekijken van Road2Reality een invloed kunnen hebben op het doen aan ontwikkelingswerk of het doneren aan ontwikkelingswerk via de eerder genoemde determinanten attitude van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen subjectieve norm van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen controle over gedrag van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk en de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. In een onderzoek van Mares en Woodard (2005) zijn positieve effecten gevonden in gedrag tussen kinderen die naar een prosociaal televisieprogramma hebben bekeken, in tegenstelling tot kinderen die een antisociaal televisieprogramma hebben bekeken. Er valt dus te verwachten dat een prosociaal televisieprogramma als Road2Reality ook een effect zal hebben op het doen aan ontwikkelingswerk. Onderzoek van de afgelopen jaren heeft aangetoond dat er aanmerkelijke ondersteuning is voor de link tussen gedragsintentie en daadwerkelijk gedrag (Ajzen, 1988, 1991; Sheppard et al., 1988; Terry, Gallois, & McCamish, 1993). Warburton et al. (2000) vonden een sterke relatie tussen de gedragsintentie en het zelf gerapporteerde gedrag aangaande vrijwilligerswerk bij ouderen. Verwacht wordt dan ook dat de gedragsintentie (als gevolg van het bekijken van Road2Reality) een positieve invloed zal hebben op het doneren of doen aan ontwikkelingswerk. Zoals al eerder vermeld is dit in de huidige opzet van het onderzoek niet te controleren. Ook zal er volgens de TPB een direct verband bestaan tussen de waargenomen controle over het gedrag en het gedrag (Ajzen, 2005). Dit verband zal ook voor hier van toepassing kunnen zijn en daarom wordt verwacht dat er een direct verband zal bestaan tussen de waargenomen controle over gedrag van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk (als gevolg van het bekijken van Road2Reality) en het doen of doneren aan ontwikkelingswerk. Ook dit is in de huidige opzet niet na te gaan.

3 Onderzoeksmethode

Dit onderzoek naar de invloed van Road2Reality betreft een causaal onderzoek (Malhotra & Birks, 2002). Getracht zal worden valide causale verbanden aan te tonen. Het betreft hier een kwantitatief onderzoek. Om uitspraken over causaliteit te kunnen doen dient men met drie zaken rekening te houden. Ten eerste dient de verandering van de onafhankelijke variabele voor de afhankelijke variabele plaats te hebben. Ten tweede dienen variantiever schillen per afzonderlijke variabele duidelijk te zijn. Ten derde dient de invloed van andere variabelen te kunnen worden uitgesloten (Malhotra et al., 2000).

3.1 Onderzoekspopulatie en experimenteel ontwerp

Door het COS is een onderzoeksgroep opgesteld van mensen die aan het onderzoek mee wilden werken. Deze zijn via advertenties en reclamespotjes op Omroep Brabant in contact gekomen met het onderzoek. Daarnaast is gebruik gemaakt van een persoonlijke mailinglijst. Het uiteindelijke aantal respondenten van de eerste meting bedroeg 104, bij de nameting waren dat er 53. Er wordt dus gebruik gemaakt van 'convenience sampling' (Malhotra et al., 2000). Daar er geen randomisatie en 'probability sampling' heeft plaatsvonden dient er voorzichtig met de resultaten te worden omgesprongen. Bij de eerste meting hebben de respondenten aangegeven of zij van plan waren het televisieprogramma Road2Reality te gaan bekijken en bij de tweede meting hoeveel afleveringen zij daadwerkelijk hebben bekeken. Op basis van deze informatie zijn zij ingedeeld aan de conditie wel of niet bekijken van Road2Reality.

3.2 Procedure en onafhankelijke variabele

De onafhankelijke variabele van dit onderzoek is het televisieprogramma Road2Reality (stimulus). Dit televisieprogramma werd vanaf begin december 2006 tot begin maart 2007 op Omroep Brabant uitgezonden. Vóór Road2Reality is uitgezonden hebben de respondenten de eerste vragenlijst ingevuld. Nadat de uitzendingen afgelopen waren is de tweede vragenlijst ingevuld. Door deze met elkaar te vergelijken kan worden vastgesteld of het bekijken van Road2Reality een invloed heeft gehad op de respondenten.

3.3 Afhankelijke variabelen

3.3.1 Kennis en betrokkenheid

Op basis van de beschreven literatuur is een vragenlijst samengesteld om de variabelen kennis en betrokkenheid te meten. De afhankelijke variabelen zijn voornamelijk met een 7 punt Likertschaal gemeten. Respondenten hebben op een schaal van 1 tot en met 7 bijvoorbeeld aangegeven hoe betrok-

ken ze waren met ontwikkelingswerk (waarbij 1 helemaal niet, en 7 helemaal wel).

3.3.2 Theory of planned behavior

De voorbeeldvragenlijst voor de TPB op de website van Ajzen (<http://www.people.umass.edu/aizen/>) is gebruikt om items te formuleren om de variabelen van de TPB te meten. De items zijn aangepast om de onderzoeksvragen aangaande ontwikkelingswerk te beantwoorden. Wederom is er gebruik gemaakt van een 7 punt Likertschaal. Ter controle worden de variabelen leeftijd, inkomen en geslacht meegenomen.

3.4 Dataverzameling en data-entry

Data zijn verzameld middels vragenlijsten. Na het uitvoeren van enkele pilot-vragenlijsten (en de benodigde aanpassingen) is via e-mail de onderzoeksgroep van het COS en de persoonlijke mailingslijst verzocht aan een internetvragenlijst mee te werken. De vragenlijst bestond over het algemeen uit gestructureerde (gesloten) antwoordcategorieën. Afgeronde vragenlijsten zijn direct opgeslagen in een database (Excel) welke gemakkelijk aan het data analyseprogramma SPSS konden worden gekoppeld. Deze methode met internetvragenlijsten is sneller en minder arbeidsintensief. Bovendien wordt de kans op menselijke fouten bij het invoerproces vermeden. De internetvragenlijst wordt door velen dan ook gezien als surveymethode van de toekomst (Cole, 2005).

3.5 Analyse plan

De verschillende items die samen één van de factoren van de TPB meten zijn samengenomen. Op deze manier ontstonden er nieuwe variabelen waarmee in de verdere analyse gerekend kon worden.

Met behulp van een multi-pele regressie analyse is gekeken welke van de drie determinanten (de attitude van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen subjectieve norm van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk en de waargenomen controle over gedrag van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk (als gevolg van het bekijken van Road2Reality) de gedragsintentie van het doen of doneren aan ontwikkelingswerk voorspelden. Met een regressieanalyse wordt gekeken wat de invloed van de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of doneren is op het daadwerkelijke gedrag met betrekking tot het doen of doneren aan ontwikkelingswerk. Met behulp van t-toetsen is bepaald of dat het bekijken van Road2Reality een invloed heeft gehad op de kennis, betrokkenheid en de determinanten van de TPB.

4 Resultaten en conclusies

4.1 Betrouwbaarheid

Voor elk van de variabelen in het onderzoek is een schaal gecreëerd. Deze zijn door middel van een Cronbach test gecontroleerd op betrouwbaarheid. Voor alle variabelen in het onderzoek blijken de items samen een schaal te mogen vormen, α kennis = 0.81, α attitude = 0.80, α norm = 0.71, α controle = 0.81, α intentie = 0.80. De items zijn daarom samengevoegd tot een index voor de desbetreffende variabele.

De Cronbach test is een test om te bepalen of verschillende items (vragen) samengevoegd mogen worden tot een schaal als bijvoorbeeld de schaal kennis of attitude. De minimale waarde van de test is .7. De schalen in dit onderzoek voldoen allemaal aan dit criterium.

4.2 Kennis

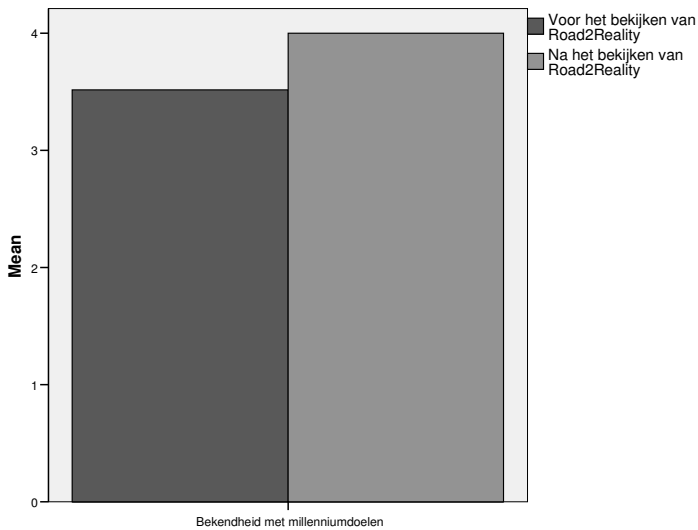
4.2.1 Ontwikkelingswerk

Om na te gaan of mensen na het bekijken van Road2Reality meer kennis hebben over ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 1a) is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd om de kennisscores van de respondenten voor ze Road2Reality hebben bekeken (Time1) en nadat ze Road2Reality hebben bekeken (Time2) met elkaar te vergelijken. Er is geen significant verschil in kennisscores tussen Time1 ($M = 3.61$, $SD = 1.17$) en Time2 ($M = 3.74$, $SD = 1.16$), $t < 1$, *ns*. Hypothese 1a wordt verworpen.

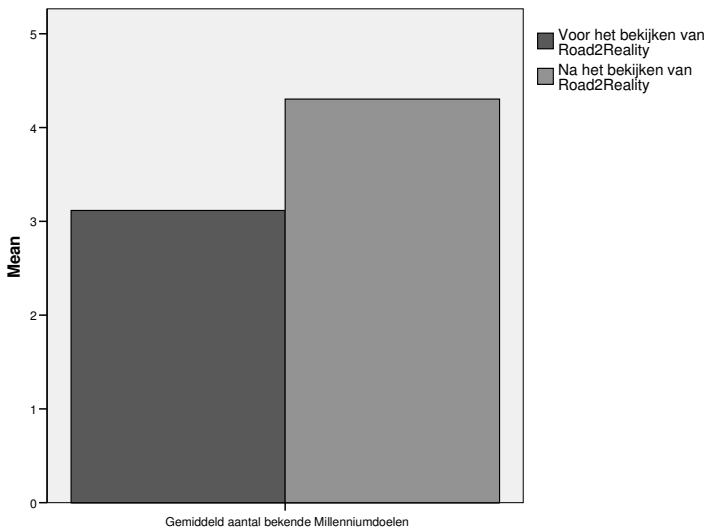
4.2.2 Millenniumdoelen

De respondenten geven tevens aan hoe bekend ze waren met de millenniumdoelen en hoeveel van de millenniumdoelen ze kennen. Om na te gaan of mensen na het bekijken van Road2Reality meer kennis hebben van de millenniumdoelen dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 1b) zijn er op de score van de bekendheid met de millenniumdoelen en het gemiddeld aantal bekende millenniumdoelen onafhankelijke t-toetsen uitgevoerd. Er is een significant verschil in de bekendheid met de millenniumdoelen tussen Time1 en Time2, $t(112) = 2.10$, $p < .05$. Respondenten zijn na het bekijken van Road2Reality bekender met de millenniumdoelen (Time2: $M = 4.16$, $SD = 2.16$) dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (Time1: $M = 3.31$, $SD = 2.07$), zie figuur 2. Ook is er een marginaal verschil tussen het aantal millenniumdoelen dat bij de respondenten bekend is tussen Time1 en Time2, $t(124) = 1.77$, $p < .10$. Dit impliceert dat respondenten na het bekijken van Road2Reality met meer millenniumdoelen bekend zijn ($M = 4.30$,

$SD = 3.25$) dan voor ze Road2Reality hebben bekeken ($M = 3.25$, $SD = 3.09$), zie figuur 3. Hypothese 1b wordt bevestigd.

Figuur 2: Bekendheid met Milleniumdoelen

Figuur 3: Gemiddeld aantal bekende Milleniumdoelen

Door middel van een t-toets kan bepaald worden of er een significant verschil bestaat tussen twee scores. In dit geval gaat het om de (gemiddelde) score op de verschillende kennis items, de bekendheid met de millenniumdoelen en aantal bekende millenniumdoelen. De score van de respondenten voordat ze Road2Reality hebben bekeken is vergeleken met de score nadat ze Road2Reality hadden bekeken. De t-toets geeft aan of er een verschil is tussen deze scores en of deze significant zijn. Een significant verschil wil zeggen dat het gevonden verschil ook daadwerkelijk een verschil is tussen de twee scores. Dit wordt berekend door de t-toets en hangt onder anderen af van het verschil tussen de scores, het aantal respondenten. Mocht er bijvoorbeeld een relatief klein verschil bestaan, als bijvoorbeeld bij de kennis-score, dan is het gevonden verschil te klein om van een significant verschil te spreken en wordt de hypothese verworpen. In het geval van de bekendheid met de millenniumdoelen en het aantal bekende millenniumdoelen is er wel een significant verschil gevonden. Dit wil dus zeggen dat het gevonden verschil dusdanig is dat er gesproken kan worden van een daadwerkelijk verschil tussen de gevonden scores voor en na het bekijken van Road2Reality. De hypothesen over de millenniumdoelen worden daarom bevestigd.

4.3 Betrokkenheid

Om na te gaan of respondenten na het bekijken van Road2Reality meer betrokken zijn bij ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 2) is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Achteraf blijkt echter dat er bij de tweede vragenlijst gebruik is gemaakt van een 5 punt Likertschaal en bij de voormeting van een 7 puntsschaal. Dit is opgelost door de scores in 3 categorieën in te delen. Er was net geen significant verschil in de betrokkenheid bij ontwikkelingswerk tussen Time1 en Time2, $t(100) = 1.51$, $p = .13$. Er blijkt echter wel een trend in de goede richting te zijn, zodanig dat de respondenten na het bekijken van Road2Reality een ietwat hogere betrokkenheid hebben bij ontwikkelingswerk ($M = 2.51$, $SD = 0.70$) dan voor ze Road2Reality hebben bekeken ($M = 2.29$, $SD = 0.83$). Door het gebrek aan significantie wordt hypothese 2 echter toch verworpen.

Voor betrokkenheid geldt hetzelfde als voor kennis. De score van betrokkenheid voor het bekijken van Road2Reality zijn vergeleken met de score van betrokkenheid na het bekijken door middel van een t-toets. Op basis van de uitkomsten van de t-toets blijkt het gevonden verschil tussen de scores niet dusdanig te zijn dat er gesproken kan worden van een significant verschil. De hypothese over betrokkenheid wordt daarom niet bevestigd en verworpen.

4.4 Attitude

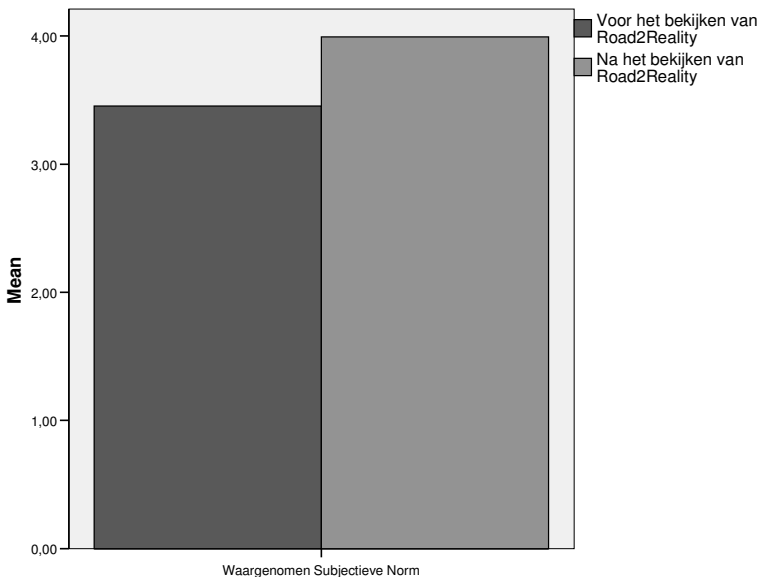
Om na te gaan of respondenten na het bekijken van Road2Reality een positievere attitude hebben dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypo-

these 3) is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Er is geen significant verschil in scores tussen Time1 en Time2, $t < 1$, *ns*. Respondenten hebben na het bekijken van Road2Reality geen significant positievere attitude ($M = 5.32$, $SD = 1.38$) dan voor ze Road2Reality hebben bekeken ($M = 5.21$, $SD = 1.29$). Hypothese 3 wordt verworpen.

De scores van attitude voor het bekijken van Road2Reality zijn vergeleken met de scores van attitude na het bekijken door middel van een t-toets. Op basis van de uitkomsten van de t-toets blijkt het gevonden verschil tussen de scores niet dusdanig te zijn dat er gesproken kan worden van een significant verschil. De hypothese over attitude wordt daarom niet bevestigd en verworpen.

4.5 Waargenomen subjectieve norm

Om na te gaan of respondenten na het bekijken van Road2Reality een sterkere waargenomen subjectieve norm hebben ervaren met betrekking tot het doen of doneren aan ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 4) is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Er is een marginaal significant verschil in scores tussen Time1 en Time2 ($t(115) = 1.77$, $p = .079$). Respondenten ervaren na het bekijken van Road2Reality een (marginaal) sterkere waargenomen subjectieve norm ($M = 3.90$, $SD = 1.47$), dan voor ze Road2Reality hebben bekeken ($M = 3.45$, $SD = 1.22$), zie figuur 4. Hypothese 4 wordt dus bevestigd.

Figuur 4: Waargenomen Subjectieve Norm

De scores van waargenomen subjectieve norm voor het bekijken van Road2Reality zijn vergeleken met de scores van waargenomen subjectieve norm na het bekijken door middel van een t-toets. Op basis van de uitkomsten van de t-toets blijkt het gevonden verschil tussen de scores dusdanig groot te zijn dat er gesproken kan worden van een significant verschil. De hypothese over waargenomen subjectieve norm wordt daarom bevestigd.

4.6 Waargenomen gedragscontrole

Om na te gaan of mensen na het bekijken van Road2Reality een hogere waargenomen gedragscontrole hebben over het doen of doneren aan ontwikkelingswerk dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 5) is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Er was geen significant verschil in scores tussen Time1 en Time2, $t < 1$, *ns*. Respondenten hebben na het bekijken van Road2Reality geen significant hogere waargenomen gedragscontrole ($M = 5.78$, $SD = 1.21$) dan voor ze Road2Reality hebben bekeken ($M = 5.56$, $SD = 1.39$). Hypothese 5 wordt verworpen.

De scores van waargenomen gedragscontrole voor het bekijken van Road2Reality zijn vergeleken met de scores van waargenomen gedragscontrole na het bekijken door middel van een t-toets. Op basis van de uitkomsten van de t-toets blijkt het gevonden verschil tussen de scores niet dusdanig te zijn dat er gesproken kan worden van een significant verschil. De hypothese over waargenomen gedragscontrole wordt daarom niet bevestigd en verworpen.

4.7 Attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole

Volgens de TPB correleren de attitudes met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk, de waargenomen controle over gedrag met betrekking tot doen van of doneren aan ontwikkelingswerk en de waargenomen controle over gedrag met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk positief met elkaar (hypothese 6). Dit is getoetst door middel van Pearson product-moment correlatie coëfficiënt. Er is een middelmatige correlatie tussen attitude en waargenomen subjectieve norm ($r = .37$, $n = 117$, $p < .001$), waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole ($r = .46$, $n = 114$, $p < .001$) en een hoge correlatie tussen attitude en waargenomen gedragscontrole ($r = .52$, $n = 114$, $p < .001$). Uit de resultaten blijkt dat de attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole significant positief met elkaar correleren. Hypothese 6 wordt bevestigd.

Met Pearson product-moment correlatie coëfficiënt is vastgesteld dat de scores op de attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole onderling met elkaar correleren. Dit is één van de assumpties van het TPB model.

4.8 Intentie

Om na te gaan of respondenten na het bekijken van Road2Reality een hogere intentie hebben dan voor ze Road2Reality hebben bekeken (hypothese 7a) is er een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Er is geen significant verschil in scores op Time1 en Time2, $t < 1$, *ns*. Respondenten hebben na het bekijken van Road2Reality geen significant hogere intentie ($M = 4.73$, $SD = 1.52$) dan voor ze Road2Reality hebben bekeken ($M = 4.46$, $SD = 1.49$). Hypothese 7a wordt verworpen.

De scores van intentie voor het bekijken van Road2Reality zijn vergeleken met de scores van intentie na het bekijken door middel van een t-toets. Op basis van de uitkomsten van de t-toets blijkt het gevonden verschil tussen de scores niet dusdanig te zijn dat er gesproken kan worden van een significant verschil. De hypothese over intentie wordt daarom niet bevestigd en verworpen.

De TPB stelt dat attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole van mensen met betrekking tot doen van of doneren aan ontwikkelingswerk afzonderlijk van elkaar invloed hebben op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of doneren (hypothese 7b, 7c, 7d). Om dit vast te stellen is er voor elk van de onafhankelijke variabelen een lineaire regressie analyse uitgevoerd.

4.8.1 Attitude en intentie

Verwacht wordt dat de attitude van mensen met betrekking tot doen van of doneren aan ontwikkelingswerk een positieve invloed zal hebben op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of doneren (hypothese 7b). Op zowel Time1 ($Beta = .72$, $t = 8.67$, $p < .01$) als Time2 ($Beta = .70$, $t = 6.18$, $p < .01$) heeft attitude geheel conform de verwachting een significante invloed op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. Op Time1 wordt 52% van de variantie in intentie verklaard door attitude ($R^2 = .52$) en op Time2 wordt 48% van de variantie in intentie verklaard door attitude ($R^2 = .48$). Hypothese 7b wordt dus bevestigd.

Door middel van een lineaire regressie analyse kan worden vastgesteld of een variabele, zoals hier attitude, een verandering teweeg brengt bij een ander variabele, zoals hier intentie. Hiervoor moet voldaan worden aan enkele assumpties die als voorwaarde zijn gesteld om een lineaire regressie analyse uit te mogen voeren. Dit is bij al de regressie analyses in dit onderzoek het geval. Bij regressie analyse wordt gekeken in hoeverre de variantie van de scores van de afhankelijke variabele, in dit geval de intentie, verklaard kan worden door de variantie van de onafhankelijke variabele. De variantie is een statistische maat en kan het best omschreven worden als de verschillscore met het gemiddelde van variabelen. Door deze scores met elkaar te vergelijken kan worden bepaald of de onafhankelijke variabele (significant) invloed heeft op de afhankelijke variabele. In het geval van atti-

tude (onafhankelijke) en intentie (afhankelijke) wordt voor Time1 52% en voor time2 48% van de variantie verklaard. Volgens de regressieanalyse wordt er een significant deel van de variantie in de afhankelijke variabele verklaard door de variantie in de onafhankelijke variabele. Daarom kan worden gezegd dat attitude een significante invloed heeft op intentie en wordt de hypothese bevestigd.

4.8.2 Waargenomen subjectieve norm en intentie

Verwacht wordt dat de waargenomen subjectieve norm van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk een positieve invloed zal hebben op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of doneren (hypothese 7c). Voor zowel Time1 ($Beta = .50$, $t = 4.87$, $p < .01$) als Time2 ($Beta = .62$, $t = 4.99$, $p < .01$) heeft waargenomen subjectieve norm geheel conform de verwachting een significante invloed op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. Op Time1 wordt 25% van de variantie in intentie verklaard door waargenomen subjectieve norm ($R^2 = .25$) en op Time2 wordt 36% van de variantie in intentie verklaard door waargenomen subjectieve norm ($R^2 = .36$). Hypothese 7c wordt bevestigd.

In het geval van waargenomen subjectieve norm (onafhankelijke) en intentie (afhankelijke) wordt voor Time1 25% en voor Time2 36% van de variantie verklaard. Volgens de regressieanalyse wordt er een significant deel van de variantie in de afhankelijke variabele verklaard door de variantie in de onafhankelijke variabele. Daarom kan worden gezegd dat waargenomen subjectieve norm een significante invloed heeft op intentie en wordt de hypothese bevestigd.

4.8.3 Waargenomen gedragscontrole en intentie

Verwacht wordt dat de waargenomen controle over gedrag van mensen met betrekking tot doen of doneren aan ontwikkelingswerk een positieve invloed zal hebben op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of doneren. Op zowel Time1 ($Beta = .60$, $t = 6.17$, $p < .01$) als Time2 ($Beta = .65$, $t = 5.49$, $p < .01$) heeft waargenomen gedragscontrole, geheel conform de verwachting, een significante invloed op de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. Op Time1 wordt 36% van de variantie in intentie verklaard door waargenomen gedragscontrole ($R^2 = .36$). Op Time2 wordt 42% van de variantie in intentie verklaard door waargenomen gedragscontrole ($R^2 = .42$). Hypothese 7d wordt dus bevestigd.

In het geval van waargenomen gedragscontrole (onafhankelijke) en intentie (afhankelijke) wordt voor Time1 36% en voor Time2 42% van de variantie verklaard. Volgens de regressieanalyse wordt er een significant deel van de variantie in de afhankelijke variabele verklaard door de variantie in de onafhankelijke variabele. Daarom kan worden gezegd dat waargenomen gedragscontrole een significante invloed heeft op intentie en wordt de hypothese bevestigd.

4.8.4 Attitude, waargenomen subjectieve norm, waargenomen gedragscontrole en intentie

Volgens de TPB voorspellen deze 3 determinanten samen de gedragsintentie. Om dit te onderzoeken is er een multipele regressie uitgevoerd met als onafhankelijke variabelen attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole en als afhankelijke variabele de gedragsintentie. Er is gekeken naar de “adjusted” R^2 om te corrigeren voor een overschatting van de ware waarde in de populatie die een relatief kleine sample met zich meebrengt. Uit de regressieanalyse komt naar voren dat op Time1 attitude ($Beta = .539$, $t = 2.65$, $p < .01$) en waargenomen subjectieve norm ($Beta = .256$, $t = 2.87$, $p < .005$) een significante positieve bijdrage leveren in het verklaren van de afhankelijke variabele intentie. Waargenomen gedragscontrole ($Beta = .142$, $t = 1.43$, $ns.$) blijkt geen significante bijdrage te leveren. De onafhankelijke variabelen attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole verklaren gezamenlijk 59% van de variantie van de afhankelijke variabele intentie ($R^2 = .59$). Op Time2 blijken attitude ($Beta = .419$, $t = 4.10$, $p < .01$), waargenomen subjectieve norm ($Beta = .274$, $t = 2.69$, $p = .010$) en waargenomen gedragscontrole ($Beta = .373$, $t = 3.78$, $p < .001$) alle op zichzelf een significante positieve bijdrage te leveren in het verklaren van de afhankelijke variabele intentie. Gezamenlijk verklaren de onafhankelijke variabelen attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole 68 procent van de variantie van de afhankelijke variabele intentie ($R^2 = .68$).

In de hiervoor besproken hypothesen 7b, c en d zijn de onafhankelijke variabelen attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole los van elkaar besproken. Hier is gekeken in hoeverre de drie onafhankelijke variabelen samen invloed hebben op de intentie. In het geval van meerdere onafhankelijke variabelen wordt gesproken van een multipele regressie analyse. Uit deze analyse blijkt dat de drie onafhankelijke variabelen bij Time1 59% en bij Time2 68% verklaren van de afhankelijke variabele intentie. De analyse laat ook zien in hoeveel de verschillende onafhankelijke variabelen op zich de afhankelijke variabele verklaren. Voor Time1 heeft attitude het grootste aandeel in het verklaren van intentie gevolgd door waargenomen subjectieve norm en heeft waargenomen gedragscontrole geen invloed. Voor Time2 heeft attitude wederom het grootste aandeel in het voorspellen van de intentie gevolgd door waargenomen subjectieve norm en gedragscontrole. Hieruit blijkt dat het model wat gekozen is om de intentie te voorspellen een goede keuze.

4.9 Overige resultaten

Naast de hypothesen die zijn geformuleerd aangaande dit onderzoek zijn nog er nog enkele andere variabelen meegenomen. Respondenten die het televisieprogramma hebben bekeken evalueerden Road2Reality als leuk ($M = 5.02$, $SD = 1.33$), interessant ($M = 5.08$, $SD = 1.248$), aansprekend ($M = 5.02$, $SD = 1.33$) en informatief ($M = 4.83$, $SD = 1.517$). Geconcludeerd mag

worden dat de respondenten over het algemeen positief evalueerden. Respondenten vinden na het bekijken van Road2Reality dat ontwikkelingswerk meer nut heeft (Time2: $M = 5.93$, $SD = 1.12$) dan daarvoor (Time1: $M = 5.57$, $SD = 1.25$), $t(116) = 1.55$, $p = .13$. Het betreft hier een marginaal verschil. Respondenten zijn niet van plan significant meer te gaan doneren aan ontwikkelingswerk na het bekijken van Road2Reality (Time2: $M = 3.77$, $SD = 1.77$) dan daarvoor (Time1: $M = 3.47$, $SD = 1.64$), $t < 1$, *ns*.

Ook is betrokkenheid (block2) toegevoegd aan het model die de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren verklaard. Voor het bekijken van Road2Reality blijkt dit geen significante toevoeging (R^2 change = 0, p change = *ns*). Voor na het bekijken van Road2Reality blijkt dit wel een significante toevoeging (R^2 change = .06, p change < .01). Uit de regressieanalyse komt naar voren dat voor Time2 attitude ($Beta = .290$, $t = 2.90$, $p < .01$), waargenomen subjectieve norm ($Beta = .232$, $t = 2.51$, $p = .017$), waargenomen gedragscontrole ($Beta = .350$, $t = 3.93$, $p < .01$) en betrokkenheid ($Beta = .300$, $t = 3.21$, $p < .01$) alle op zichzelf een significante positieve bijdrage leveren in het verklaren van de afhankelijke variabele intentie. Gezamenlijk verklaren betrokkenheid, attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole 76% van de afhankelijke variabele intentie ($R^2 = .76$).

5 Discussie en aanbevelingen

5.1 Samenvatting belangrijkste resultaten

Naar aanleiding van het televisieprogramma Road2Reality is dit onderzoek uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in het effect van Road2Reality op de kennis, betrokkenheid, attitude en het gedrag van de kijkers met betrekking tot ontwikkelingswerk. De “theory of planned behavior” (Ajzen, 2005) is in dit onderzoek als theoretisch model gebruikt om de effecten van het televisieprogramma te toetsen aangaande ontwikkelingswerk. Algemeen valt op dat de respondenten Road2Reality positief evalueren. Respondenten vinden het televisieprogramma leuk, interessant, aansprekend en informatief. De algemene tendens van de resultaten is dan ook positief. Respondenten hebben na het bekijken van Road2Reality significant meer kennis over de millenniumdoelen en hebben een significant hogere waargenomen subjectieve norm. Voor betrokkenheid bij ontwikkelingswerk is een marginale significante stijging zichtbaar. Voor de overige variabelen in het onderzoek, kennis, attitude, waargenomen gedragscontrole en intentie is geen significant verschil gevonden, toch is er bij elk van deze variabelen een positieve trend zichtbaar. Dat niet voor alle variabelen een significante stijging is gevonden wil echter absoluut niet zeggen dat het televisieprogramma niet effectief is geweest. Haug (2004) stelt namelijk dat het erg lastig is om een verandering in de onderliggende factoren van het gedrag vast te stellen. Zonder dat er veranderingen in onderliggende factoren optreden kunnen er zich echter wel veranderingen in het concrete gedrag voordoen.

Het TPB model, dat gekozen is om de gedragsintentie te verklaren, blijkt de juiste keuze te zijn geweest. De determinanten van de TPB blijken significante voorspellers te zijn van de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren. Voordat de respondenten Road2Reality hebben bekeken, voorspellen attitude en waargenomen subjectieve norm 59% van de variatie van de gedragsintentie (gedragscontrole heeft geen significant effect). Na het bekijken van Road2Reality wordt zelfs 68% van de variantie in gedragsintentie verklaard door attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole. Uit de analyse komt ook naar voren dat attitude de belangrijkste voorspeller is voor de gedragsintentie gevolgd door waargenomen gedragscontrole en waargenomen subjectieve norm. Voor na het bekijken van Road2Reality kan 74% van de variantie van gedragsintentie verklaard worden door ook betrokkenheid toe te voegen aan het model. Hieruit blijkt dat de TPB een zeer geschikt model is om de intentie om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren, te verklaren.

Dit onderzoek zegt iets over de lange termijn effecten van Road2Reality op de variabelen en niet over de korte termijn effecten net na de uitzending. De variabelen zijn bij dit onderzoek gemeten middels vragenlijsten. Deze zijn

voor de eerste uitzending van Road2Reality en in de week na de laatste uitzending verspreid. De meting heeft dus niet direct na een uitzending van Road2Reality plaatsgevonden. Doordat er een tijdsperiode zit tussen het bekijken van Road2Reality en het meten van de variabelen kan worden aangenomen dat de gevonden resultaten iets zeggen over de verandering op de lange termijn van de variabelen. Het zou dus tevens zo kunnen zijn dat de resultaten anders waren geweest als er direct na het bekijken was gemeten.

5.2 Kanttekeningen en kritische reflectie

Met betrekking tot kennis kan niet worden vastgesteld dat respondenten na het bekijken van Road2Reality beter op de hoogte zijn van wat er aan ontwikkelingswerk wordt gedaan. Dit zou kunnen komen doordat er in de media de afgelopen tijd veel aandacht is besteed aan ontwikkelingswerk. Respondenten zouden daarom al dusdanig de mogelijkheid hebben gehad om informatie tot zich te nemen van wat er aan ontwikkelingswerk wordt gedaan, dat Road2Reality daar geen bijdrage aan heeft kunnen leveren. Ook is Road2Reality geen televisieprogramma met een educatieve insteek en heeft er dus geen directe manipulatie van de kennis plaatsgevonden. Jongeren hebben hun visie over ontwikkelingswerk en de problematiek in een ontwikkelingsland gegeven. Zij hadden niet de (specifieke) opdracht om de kennis van de kijkers te vergroten. Aangezien de respondenten wel aangeven meer kennis te hebben over de millenniumdoelen kan worden geconcludeerd dat Road2Reality een bijdrage heeft geleverd aan de algemene kennis over ontwikkelingswerk.

Op basis van deze resultaten kan niet worden geconcludeerd dat de respondenten meer betrokken zijn bij ontwikkelingswerk na het bekijken van Road2Reality. Er is echter wel een trend in de goede richting te zien. Dat het resultaat niet significant is zou kunnen komen door het relatief kleine aantal respondenten. Wederom betreft het geen directe manipulatie van betrokkenheid. Ook zijn respondenten, voor ze Road2Reality hebben gezien, al veelvuldig in aanraking geweest met televisieprogramma's die iets te maken hebben met ontwikkelingswerk of op een andere manier in aanraking geweest met ontwikkelingswerk. Het zou dus kunnen zijn dat de betrokkenheid van de respondenten al voor een groot gedeelte gevormd was, voordat ze Road2Reality hebben bekeken. Dit zou vooral kunnen gelden voor de onderzoeksgroep die voorzien was vanuit het COS. Deze mensen hebben zich vrijwillig opgegeven. Het zou kunnen zijn dat deze mensen wilden meewerken aan het onderzoek, omdat ze betrokken waren bij ontwikkelingswerk. In dat geval zou er sprake zijn van een selectiebias omdat mensen die erg betrokken waren bij het onderwerp ontwikkelingswerk zichzelf hebben geselecteerd voor het onderzoek. Hierdoor zou de verandering in betrokkenheid als gevolg van Road2Reality relatief klein uit kunnen vallen, terwijl in werkelijkheid het effect wellicht groter is.

Uit de resultaten is niet naar voren gekomen dat respondenten, na het bekijken van Road2Reality, een positievere attitude of een hogere waargenomen gedragscontrole hebben dan daarvoor. Dit zou kunnen komen doordat zowel attitude als waargenomen gedragscontrole voor Road2Reality al op relatief hoog niveau zaten. Er zou dus sprake kunnen zijn van een plafond effect. Bestudering van de gemiddelden laat inderdaad zien dat het plafond effect een plausible verklaring zou kunnen zijn, aangezien de respondenten aangaven een behoorlijk positieve attitude en sterk gevoel van gedragscontrole te hebben (beide gemiddelden lagen aanzienlijk hoger dan het middenpunt van de schaal). Tevens zou het kunnen zijn dat de attitude en gedragscontrole voor het bekijken van Road2Reality al gevormd waren. Volgens Bassili (1996), Petty en Krosnick (1996) zijn sterke attitudes resistent tegen veranderingen. In dat geval zouden eventuele veranderingen minimaal kunnen zijn. Deze bevindingen komen overeen met Stead et al. (2004). Zij vonden in hun onderzoek geen grote veranderingen in attitude, waargenomen subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole. Ook hier geldt dat er sprake zou kunnen zijn van een selectie bias. Voor de waargenomen subjectieve norm is echter wel een significante stijging gevonden. In tegenstelling tot attitude en waargenomen gedragscontrole liggen de scores bij waargenomen subjectieve norm voor het bekijken van Road2Reality minder hoog waardoor deze eerder een stijging zou kunnen laten zien. Een andere reden dat er wel een significant effect voor norm is gevonden, is dat media hier een directe invloed op zou kunnen hebben. In een onderzoek van Chan (1998) naar de invloed van (massa)media op milieubewust gedrag wordt hiermee overeenkomstig beweerd dat deze media vooral gebruikt worden door mensen als een informatiebron voor de sociale norm.

5.3 Implicaties voor vervolgonderzoek en aanbevelingen

Zoals reeds eerder is gesteld, is het lastig om een verandering in de onderliggende factoren van gedrag vast te stellen (Haug, 2004). Het is daarom aan te raden gebruik te maken van een substantieel grotere steekproef, aangezien de eventuele effecten relatief klein kunnen zijn. Om ook de selectiebias tegen te gaan zou deze steekproef uit een willekeurige populatie moeten worden getrokken. Tevens zou er gekeken moeten worden naar de korte termijn effecten van Road2Reality, bijvoorbeeld tijdens of net na de uitzending. Toekomstig onderzoek zou zich ook kunnen richten op concreet gedrag, en hoe mensen hun intentie omzetten in concreet gedrag om aan ontwikkelingswerk bij te dragen. Hierbij zou Road2Reality ook een grote rol kunnen spelen door als link te fungeren tussen intentie en gedrag, bijvoorbeeld door mensen expliciet de mogelijkheid te geven een bijdrage te leveren aan de thema's in en tijdens de uitzending. In één van de uitzendingen was bijvoorbeeld een koffiemolen, die de lokale bevolking gebruikt voor de koffieproductie, kapot gegaan. Door de kijkers de mogelijkheid te geven, d.m.v. een sms, een bijdrage te leveren aan het aanschaffen van een nieuwe koffiemolen voor het dorp, wordt de kijkers de mogelijkheid geboden om de eventuele intentie van dat moment om te zetten in concreet gedrag. Op

praktisch gebied zou dan gekeken kunnen worden op welke manier de intentie van mensen om aan ontwikkelingswerk bij te dragen het beste omgezet kan worden in concreet gedrag.

Mensen komen heden ten dage op veel verschillende manieren in aanraking met ontwikkelingswerk. Road2Reality heeft op een andere manier een beeld van ontwikkelingswerk gegeven door jongeren op hun eigen manier, hun visie over ontwikkelingswerk in een land te geven. Respondenten evalueren Road2Reality positief en ook al zijn niet alle gevonden verschillen significant, de algemene tendens in het onderzoek is dat mensen positiever ten opzichte van ontwikkelingswerk staan dan voor het bekijken van Road2Reality. Of Road2Reality op het uiteindelijke gedrag invloed heeft gehad valt op basis van dit onderzoek niet te zeggen, aangezien direct gedrag niet gemeten is. Dit onderzoek heeft zich echter wel op de voorspellers van gericht. De resultaten laten zien dat kijkers van het televisieprogramma Road2Reality hoog scoren op deze voorspellers. Dit geeft aan dat de grondstenen die nodig zijn voor het gedrag om aan ontwikkelingswerk te doen of te doneren wel aanwezig zijn. Het kan zijn dat Road2Reality via deze grondstenen toch een invloed zou kunnen hebben op het concrete gedrag, doordat mensen eerder de stap zullen maken van intentie naar concreet gedrag, simpelweg omdat ontwikkelingswerk meer is gaan leven na het bekijken van Road2Reality. Ook door te laten zien dat een (persoonlijke) bijdrage aan ontwikkelingswerk gewaardeerd wordt, zullen mensen gemotiveerd kunnen worden en blijven, om aan ontwikkelingswerk bij te dragen. Zolang er nog niet aan alle millenniumdoelen voldaan is, zal er behoefte zijn aan televisieprogramma's zoals Road2Reality om mensen bewust te maken van het belang van ontwikkelingswerk.

Literatuurlijst

Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl and J. Beckmann (Eds), *Action control: From cognition to behaviour* (pp.11- 39). Springer Verlag, New York, New York.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50, 179-211.

Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behaviour*. Berkshire: Open University Press.

Allen, N.J. & Meyer, J.P., (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, (63) 1-18.

Armitage, C. J., & Conner, M. (2001). Efficacy of the theory of planned behavior: A meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology*, 40, 471–499.

Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, vol. 9, pp. 75–78.

Bassili, J.N., (1996). Meta-judgemental versus operative indexes of psychological attributes: the case of measures of attitude strength. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 637-653.

Bohner, G. & Wanke, M. (2002). *Attitude and Attitude Change*. Hove: Psychology Press Ltd.

Cole, S. T. (2005). Comparing Mail and Web-Based Survey Distribution Methods: Results of Surveys to Leisure Travel Retailers. *Journal of Travel Research*, vol. 43, p. 422 - 430.

Cooke, R. & Sheeran, P., (2004). Accessibility and Temporal Stability as Moderators of Cognition-Behaviour Relations in the Theory of Planned Behavior. *The Irish journal of Psychology*. 25, 44-64.

Malhotra, N.K. & Birks, D.F. (2002). *Marketing Research: An Applied Approach*, European Edition. Harlow: Pearson Education Ltd.

Mares, M-L. & Woodard, E. (2005). Positive Effects of Television on Children's Social Interactions: A Meta-Analysis. *Media Psychology*, 2005, Vol.7, No.3, 301-322

Conner, M., & Armitage, C. J. (1998). Extending the theory of planned behavior: A review and avenues for further research. *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 1429–1464.

Fishbein, M., & I. Ajzen. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Fujioka, Y. (2005). Emotional television viewing and minority audience: How-Mexican Americans process and evaluate TV news about in-group members. *Communication Research*, 32, 566-593.

Hagger, M. S., & Chatzisarantis, N. L. D. (in press). First- and higherorder models of attitudes, normative influence, and perceived behavioural control in the theory of planned behavior. *British Journal of Social Psychology*.

Hannah, G. & Cafferty, T.P. (2006). Attribute and Responsibility Framing Effects in Television News Coverage of Poverty. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, pp. 2993-3014.

Iyer, A., Leach, C.W. & Pedersen, A. (2004). Racial wrongs and restitutions: The role of guilt and other group-based emotions. N. Branscombe & B. Doosje (ed) (pp.262–283) Cambridge University Press, Cambridge.

Leach, C.W., Snider, N. & Iyer, A. (2002). Poisoning the consciences of the fortunate: The experience of relative advantage and support for social equality. in I Walker & HJ Smith (ed) *Relative Deprivation: Specification, development, and integration*. Cambridge University Press, New York

Petty, R.E. & Krosnick, J.A. (1996). *Attitude strength: Antecedents and consequences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Sheppard, B.H., Hartwick, J., & Warshaw, P.R. (1988). The Theory of Reasoned Action: A Meta-Analysis of Past Research With Recommendations for Modifications and Future Research. *Journal of Consumer Research* 15:325-43.

Terry, D.J., Gallois, C., & McCamish, M. (1993). The theory of reasoned action and health care behavior. In D. J. Terry, C. Gallois, & M. McCamish (Eds.), *The theory of reasoned action: Its application to AIDS-preventive behaviour* (pp. 1–28). Oxford, England: Pergamon.

Terry, D. J., & Hogg, M. A. (1996). Group norms and the attitude-behaviour relationship: A role for group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 776–793.

Thomas, E., (2005). The role of social identity in creating positive beliefs and emotions to motivate volunteerism. *Australian journal on volunteering*, 10, 45-52

Thomsen, S.R. & Rekve, D. (2006). The relationship between viewing US-produced television programs and intentions to drink alcohol among a group of Norwegian adolescents. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 33-41.

Trafimow, D., & Fishbein, M. (1995). Do people really distinguish between behavioral and normative beliefs? *British Journal of Social Psychology*, 34, 257–266.

Warburton, J., & Terry, D.J (2000). Volunteer Decision-Making by Older People: A test of a Revised Theory of Planned Behavior. *Basic and Applied Social Psychology* 22 (3): 243-55.

Gebruikte Websites

<http://www.people.umass.edu/aizen/>

<http://www.tegenstroom.nl/node/332>